

Gammel kirke på Langestrand

Det at det er «funnet» en gammel kirke på Langestrand, gjør at søkelyset rettes mot en gammel betydelig Larvik-familie, som etter min mening ikke har fått den plass i historien som den fortjener, nemlig Lange-familien.

Odvar Schrøder Jensen

Publisert 20.01.2010 kl 23:00 Oppdatert 21.01.2010 kl 07:01

Nils Lange var den yngste av Gunde Lange til Falkensteens (i Borre) tre sønner. Han var født i 1611, og han gikk på Sorø skole i 1622 samtidig med sin bror Fredrik. Han ble også immatrikulert ved Universitetet i Leyden sammen med broren Fredrik i 1632.

Gunde Lange kjøpte i 1623 gårder i Brunla og Numedals len av Klaus Brockenhus. Klaus var svigersønn til Peder Iversen Jernskjegg. Hans slekt som hadde lagt under seg det meste av jordgodset i Larvik-distriktet i tiden etter 1540. I tillegg til alt dette kom Gundes farsarv av en rekke eiendommer i Norge og Danmark. Til jordgodset ved Larvik lå også hovedgården Fresje (det senere Fritsøe) med sager og kverner, samt et lite jernverk. Gunde Lange var en Norges største godseiere.

Gundes sønner, Hans, Fredrik og Nils Lange, reiste sammen i utlandet. Dette hørte med til adelssønners utdannelse. Sammen med disse reiste også gjerne deres huslærere. Reiseleder for Lange-brødrene var den senere så berømte presten Kjeld Stub.

Nils var fra 1636 til 1640 hoffjunker. I 1639 fikk han stillingen som toller i Larvik og Helgeroa, og han fikk stilling som skipssjef i 1640. Han var lensmann på Eiker fra 1640 til 1643 og i Brunlanes og Numedal fra 1643 til 1652. Nils giftet seg i 1643 i Karlskrona med Mette Ovesdatter Gjedde. Hun var datter av riksadmiral Ove Gjedde.

Ove Gjedde overdro mye av sitt gods i Vestfold og Telemark til sin svigersønn. Nils som fra før satt på en stor arv etter faren, Gunde, ble nå en storgodseier. Han var en bondeplager, ble det sagt, men også en meget dyktig mann. Han drev flere sagbruk og møller flere steder men det meste forgikk ved Farriselva. Jernverket som var kommet til en gang på slutten av 1500-tallet under Peder Ivarssøn Jernskjegg, ble kraftig utvidet og det ble bygd dam på Farriseidet. Det ble fraktet malm helt fra Arendal til Nils Langes jernverk. Under Jernskjeggene og Nils Lange vokste Larvik by fram. En rekke arbeidere kom til stedet for drift av sager, møller, jernverket og transport. Bebyggelsen skjedde i hovedsak på Langestrand som bærer navnet etter Lange-lekten. Nils hovedresidens ble Fritsøe gård ved Farriseidet. Den var tidligere Jernskjeggenes hovedgård og han bygde kirke på Langestrand. Jernskjeggene hadde sognet til Hedrum Kirke.

I den som ble kalt «Hannibals lille krig», var Nils meget aktiv. Han startet som sin far Gundes assistent, men ble av stattholder Hannibal Sehested utpekt til en av Norges tre generalkommissærer. Han fikk ansvaret for de store summene med penger som strømmet til Akershus i forbindelse med krigføringen. Han hadde også ansvaret for bokholderiet når det gjaldt det sentrale organet for de norske finansene.

Etter krigen 1644-45 var Nils Lange med på å utvikle instruksene for generalkommissariatet på Akershus. Her gjaldt beslutningen om at de norske inntektene skulle brukes i Norge. Dette var klart og godkjent av kongen i 1647. Han godkjente også at Norge fikk sitt eget postvesen og sin egen hær.

Da Kristian 4. døde i 1648, så stattholder Sehesteds mange fiender sin mulighet. Det var stor strid i Danmark om stattholderens politikk når det gjaldt de norske inntektene. Danmarks inntekter hadde i løpet av krigen sunket til det halve, mens de norske viste en jevn stigning. Skulle de norske inntektene holdes tilbake i Norge, ville det få katastrofale følger for den danske økonomien. Sehested som hadde hatt kong Kristian den 4. på sin side ble avsatt og nesten ruinert og han trakk med seg Nils Lange i fallet. Nils Lange døde i 1652 og året etter brast

demningen ved Farrisøidet og undergravde resten av Lange-familiens økonomiske fundament. Hanibal Sehested og Nils Lange var med sitt arbeid ved å opprette norske institusjoner som postvesen og hær med på å starte Norges første skritt mot et selvstendig rike, og sammen med språket, Snorres kongesagaer og Magnus Lagabøters landslov som Norge ble styrt etter, og som skilte seg fra danskenes lov på vesentlige punkter gjorde at Norge aldri ble dansk.